

КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ І РІВНІ ОЦІНЮВАННЯ РОЗВИТКУ ПСИХОФІЗИЧНОЇ ВИТРИВАЛОСТІ МАЙБУТНІХ ПРОФЕСІОНАЛІВ ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ

У даному дослідженні здійснено аналіз наукових праць щодо визначення критеріїв, показників і рівнів оцінювання розвитку психофізичної витривалості майбутніх професіоналів військового управління, узагальнено інформацію, що отримано з наукових і літературних джерел. Використано методи систематизації та обґрунтування критеріїв, показників і рівнів оцінювання розвиненості психофізичної витривалості майбутніх професіоналів військового управління. Наукова новизна полягає у тому, що вперше визначено та обґрунтовано критерії, показники й рівні оцінювання розвитку майбутніх професіоналів військового управління. Визначення методики дослідження розвитку психофізичної витривалості майбутніх професіоналів військового управління сприятиме перспективі подальших наукових досліджень.

***Ключові слова:** професіонал; психофізична витривалість; критерій; показник; рівень; професійна діяльність.*

Постановка проблеми. Підготовка військових фахівців є однією з головних завдань щодо забезпечення ЗС України висококваліфікованим персоналом. Відповідальність за отримання відповідних знань і вмінь зазначеною категорією покладена на осіб, які здійснюють їх підготовку. Взаєморозуміння і цілеспрямованість суб'єктів військово-професійної діяльності сприятиме діагностуванню військовослужбовців, які проходять підготовку і дозволить визначити найважливіші якості, що необхідно у них розвивати. Військовий фахівець, який мотивований та має розуміння того, що є необхідним для його успішного виконання службових обов'язків, буде зацікавлений стати професіоналом і розвивати ті якості, які є важливими у його військово-професійній діяльності. Діяльність військових пов'язана з впливом на психіку і високою втомою. Тому важливою якістю військовослужбовців є психофізична витривалість. Таким чином, виникає необхідність визначення критеріїв, показників і рівнів оцінювання психофізичної витривалості майбутніх військових професіоналів, щоб почати її діагностування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз наукових джерел засвідчив те, що у дослідників підвищився інтерес до дослідження сфери професійно важливих якостей фахівців, головною з яких є витривалість. Про це наголошують у своїх наукових працях різні науковці (Т.Р. Раєвський, С.М. Канішевський, В.В. Клименко, В.П. Озеров, Т.Ю. Круцевич, В.М. Платонов, М.С. Корольчук, М.В. Макаренко, В.Г. Фотинюк, С.В. Романчук, Н.Б. Вербин та ін.).

У результаті аналізу психолого-педагогічних джерел з'ясовано, що критерії, показники і рівні оцінювання розвитку психофізичної витривалості майбутніх професіоналом військового управління (далі – ПВУ) у військових ВНЗ не досліджувались.

Метою даного дослідження є визначення та обґрунтування критеріїв та показників оцінювання розвитку психофізичної витривалості майбутніх ПВУ та на основі отриманих результатів визначити рівні оцінювання розвитку психофізичної витривалості майбутніх ПВУ.

Методи дослідження. Проведення комплексного наукового аналізу, узагальнення інформації, що отримана з наукових і літературних джерел. Використання методів систематизації й обґрунтування критеріїв, показників і рівнів оцінювання розвиненості психофізичної витривалості майбутніх ПВУ.

Виклад основного матеріалу. Виконання функціональних обов'язків майбутнім ПВУ у військово-професійній діяльності залежить від різних чинників. Одним із головних є розвиток психофізичної витривалості офіцера. Для того, щоб якісно діагностувати розвиток цієї якості необхідно виділити критерії, показники і рівні оцінювання розвитку психофізичної витривалості перед цим з'ясувавши їх сутність.

У тлумачному словнику української мови критерій розглядається як «засіб судження, підстава для оцінки, визначення або класифікації чогось; мірило» [2, 588]. С.У. Гончаренко трактує критерії як «показники, які об'єднують у собі методи розрахунку, теоретичну модель розподілу і правила прийняття рішення про правдоподібність нульової або однієї з альтернативних гіпотез» [4, 181]. У загальному розумінні критерій – це важлива й визначальна ознака, яка характеризує різні якісні аспекти явища та його сутність. Показник – кількісна характеристика цього явища, яка дає змогу зробити висновок про його стан у динаміці.

Вивчення військово-педагогічних досліджень щодо проблем розроблення критеріїв показало, що на практиці склалося декілька підходів до їх визначення. Критерій виражає загальну сутнісну ознаку, за якою і відбувається оцінювання, порівняння реальних педагогічних явищ. Міра вияву, якісна сформованість, розвиненість, визначеність критерію виражаються низкою показників, які поділяються, у свою чергу, за конкретністю ознак. При цьому критерії, показники та їх ознаки є елементами певної системи, внутрішня впорядкованість і цілісність якої забезпечується повнотою відображення досліджуваного явища.

Таким чином, критерій – це поняття ширше, ніж показник, а отже, можлива ситуація, коли при одному критерії існує ціла низка показників. Разом із тим критерій і показник тісно взаємопов'язані: науково обґрунтований вибір критерію значною мірою зумовлює правильний вибір системи показників і, навпаки, якість показника залежить від того, наскільки він повно й об'єктивно характеризує прийнятий критерій [1, 145].

Для визначення критеріїв розвиненості психофізичної витривалості майбутніх ПВУ проаналізуємо підходи вчених, котрі займались питанням визначення критеріїв даної категорії військовослужбовців.

Т.М. Мацевко виділяє такі психологічні критерії управлінської компетентності майбутніх магістрів військового управління (далі – МВУ): рівень сформованості управлінської компетентності, інтелектуальна готовність до вирішення завдань управлінської діяльності, інтеракційність, суб'єктна активність особистості слухача [7].

Р.В. Торчевський з позицій суб'єктно-діяльнісного підходу до аналізу управлінської культури майбутніх МВУ як суб'єктів управлінської діяльності в оперативно-тактичній ланці управління виділив ціннісно-мотиваційний, когнітивний, емоційно-вольовий, менеджерський, праксиологічний, контрольо-оцінювальний та суб'єктний критерії оцінювання розвиненості управлінської культури [8].

Дослідник Н.Б. Вербин враховує аналіз наукових досліджень та теоретичні уявлення про змістовні характеристики і специфічні особливості процесу розвитку професійної витривалості майбутніх МВУ на етапі оперативно-тактичного рівня підготовки і виокремлює наступні критерії: ціннісно-мотиваційний, емоційно-вольовий, інтелектуальний, діяльнісно-поведінковий та суб'єктний [3].

У своїх дослідженнях С.М. Жембровський визначив критерії ефективності методики організації самостійної роботи з фізичної підготовки офіцерів оперативно-тактичного рівня підготовки, такі як: оцінювально-результативний, морфо-функціональний, суб'єктний, ціннісно-мотиваційний [5, 122].

Аналіз наукових праць дослідника С.Ф. Костіва щодо обґрунтування сутності і змісту розвитку психофізичної витривалості [6, 264] дає можливість виділити наступні критерії розвитку психофізичної витривалості майбутніх ПВУ: ціннісно-мотиваційний, когнітивно-операційний, емоційно-вольовий, професійно-діяльнісний та суб'єктний.

Розглянемо детальніше критерії та показники розвитку психофізичної витривалості майбутніх ПВУ:

Ціннісно-мотиваційний критерій психофізичної витривалості, в першу чергу, відображає ціннісне ставлення офіцера до свого обраного фаху, а вже потім – потреби, мотиви та мотивацію його військово-професійної діяльності. Спрямованість особистості на певні цінності складає її ціннісні орієнтації, які проявляються в якості життєвих цілей і основних засобів їх досягнення. У психолого-педагогічній літературі розглядають діапазон цілей від засвоєння конкретних тем навчальної програми до формування вмінь виконувати професійні обов'язки. Усвідомлена мотивація слухачів університету спонукає їх до самоосвіти, самовдосконалення і використання сучасних освітніх технологій при вирішенні професійних завдань. Без позитивної мотивації неможливо досягти високих результатів у розвитку особистості, а отже, і в успішній професійній діяльності, тому мотивацію

вчені розглядають як складний процес, який потребує аналізу і оцінки, вибору і прийняття рішень. Показниками ціннісно-мотиваційного критерію є спрямованість на розвиток психофізичної витривалості майбутніх ПВУ, мотивація успіху і страх невдачі, наявність у слухачів мотивації на службу в ЗС України. Цей критерій є дуже важливим у розвитку психофізичної витривалості майбутніх ПВУ, оскільки від нього залежить актуалізація та реалізація всіх інших критеріїв.

Когнітивно-операційний критерій психофізичної витривалості спрямований на вироблення найбільш ефективних способів обробки інформації, без яких успішна професійна діяльність неможлива. Цей критерій характеризує: розуміння завдань професійної діяльності, виконання обов'язків і оцінку їх значущості, уявлення про вірогідні зміни обстановки, труднощі, майбутні умови виконання службових завдань в невизначених ситуаціях, обсяг знань, прийомів, засобів і способів досягнення мети, наявність професійних умінь, навичок і дій під час виконання професійних обов'язків, здатність до аналізу ситуації, що склалася. Показниками когнітивно-операційного критерію є наявність знань з основ психофізичної витривалості і рівень фізичної підготовки.

Емоційно-вольовий критерій психофізичної витривалості є вкрай необхідний майбутнім ПВУ, оскільки, з одного боку, їх професійна діяльність відбувається як в типових, так і в екстремальних непередбачуваних умовах, що безпосередньо пов'язано з ризиком для життя, а з іншого – передбачає високу інтелектуальну активність в умовах безпеки чи небезпеки, емоційну реакцію в усвідомленні та в процесі виконання завдання, виявлення вольових якостей при подоланні труднощів тощо. Зазначимо, що цей критерій відіграє важливу роль для майбутніх ПВУ у досягненні очікуваного результату при вирішенні професійних завдань. Також слід зазначити, що саме від емоційно-вольового стану залежать такі командирські якості, як здатність до рішучих, сміливих рішень в екстремальних умовах при обмеженості часу, коли від своєчасно прийнятого рішення залежить успіх виконання поставлених завдань, власне життя та життя підлеглих військовослужбовців. Для емоційно-вольового критерію характерними показниками є загальний рівень саморегуляції, емоційний стан, стресостійкість і соціальна адаптація.

Професійно-діяльнісний критерій психофізичної витривалості спрямований на вирішення практичних завдань у професійної діяльності, який відображає застосовування отриманих знань, навичок та вмінь, що передбачає успішне виконання функціональних обов'язків на тлі психофізичної витривалості. Навчальна діяльність майбутніх ПВУ – це основний чинник їх розвитку і саморозвитку як суб'єктів оперативно-тактичної ланки управління у процесі здобуття оперативно-тактичної освіти. Отже, показниками професійно-діялісного критерію слід вважати: професійний інтелект, логічне мислення та інтелектуальну лабільність.

Суб'єктний критерій психофізичної витривалості відображає професійне ставлення майбутнього ПВУ, як суб'єкта фахової діяльності, до свого фаху, усвідомлення його труднощів, орієнтованість і здатність до їх подолання. Даний критерій характеризується усвідомленням особистістю необхідності розвитку фізичної витривалості, здатністю до об'єктивного самооцінювання, самоаналізу розвитку психофізичної витривалості в типових і нетипових ситуаціях фахової діяльності, а також професійне усвідомлення своїх дій і вчинків у процесі розвитку психофізичної витривалості, здатністю визначати емоційний стан і враховувати його в процесі організації професійної діяльності. Показниками суб'єктного критерію є самооцінка, самоаналіз, загальна інтернальність.

Наступним етапом дослідження є визначення критеріїв і показників оцінювання та рівні розвитку психофізичної витривалості майбутніх ПВУ. Для цього було виділено три рівні розвитку психофізичної витривалості майбутніх ПВУ: високий, середній, низький.

Високий рівень розвитку психофізичної витривалості майбутніх ПВУ характеризується: збалансованістю розвитку всіх критеріїв психофізичної витривалості; системністю професійного світогляду, індивідуально-смысловим наповненням діяльності; високим рівнем умотивованості до професійної діяльності; налаштованістю на результативність індивідуальної професійної діяльності; ґрунтовністю та глибиною професійних, психологічних та організаційно-управлінських знань з розвитку психофізичної витривалості; високим рівнем розвитку емоційно-вольової стійкості; високим рівнем розвитку професійних, комунікативних та організаційно-управлінських умінь; здатністю та готовністю до постійного професійного розвитку та вдосконалення; здатність до рефлексії, самоаналізу, самостійного вибудовування власного напрямку професійного розвитку.

Середній рівень розвитку психофізичної витривалості майбутніх ПВУ характеризується: усвідомленням важливості розвитку психофізичної витривалості у професійній діяльності; мотивацією на досягнення успіху у професійній діяльності, що змінюється залежно від різних суб'єктивних чинників; зміною інтересу в отриманні знань з основ психофізичної витривалості; слабким розумінням причинно-наслідкових закономірностей і відсутністю системного бачення розвитку зазначеної якості; недостатнім розвитком вольових якостей; достатнім розвитком логічного мислення і інтелектуальної лабільності; середнім рівнем сформованості уявлення про роль та місце психофізичної витривалості в системі професійної підготовки військового фахівця, відсутністю застосування креативних, інноваційних рішень; достатньою готовністю до самооцінки, самоаналізу.

Низький рівень розвитку психофізичної витривалості майбутніх ПВУ характеризується: неусвідомленням важливості розвитку психофізичної витривалості у професійній діяльності; низьким рівнем умотивованості до професійної діяльності; схильністю до перекладання відповідальності за

невдачі на зовнішні чинники; низьким рівнем знань з основ психофізичної витривалості; низьким рівнем емоційно-вольової стійкості, відсутністю логічного мислення та інтелектуальної лабільності; відсутністю у слухачів умінь здійснювати самооцінку, самоаналіз розвитку психофізичної витривалості; низьким рівнем відповідальності за прийняте рішення.

Наукова новизна полягає у тому, що вперше визначено та обґрунтовано критерії, показники і рівні оцінювання розвитку майбутніх професіоналів військового управління.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У процесі наукового дослідження було визначено та обґрунтовано критерії та показники оцінювання розвитку психофізичної витривалості майбутніх ПВУ. Проведення комплексного наукового аналізу, узагальнення інформації отриманої з наукових і літературних джерел, сприяло визначенню рівнів оцінювання розвитку психофізичної витривалості майбутніх ПВУ.

Перспективи подальших наукових досліджень – визначення методики дослідження розвитку психофізичної витривалості майбутніх ПВУ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко О.В. Формування готовності до управлінської діяльності у майбутніх магістрів військово-соціального управління: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / О.В. Бойко; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. – К., 2005. – 244 с. + 232 с. дод. – Дві кн. одиниці.

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / Уклад. і голов. ред. / В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ Перун, 2009. – 1736 с.

3. Вербин Н.Б. Критерії та показники оцінювання рівнів розвиненості професійної витривалості майбутніх магістрів військового управління / Н.Б. Вербин // Науковий вісник СНУ імені Лесі Українки. Серія : Педагогічні науки. – Луцьк, 2017. – № 1(350). – С. 76-80.

4. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 374 с.

5. Жембровський С.М. Методика організації самостійної роботи з фізичної підготовки офіцерів військового управління оперативно-тактичного рівня: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / С.М. Жембровський. – Хмельницький, 2013. – 240 с.

6. Костів С.Ф. Сутність і зміст психофізичної витривалості професіоналів військового управління у сфері оборони оперативно-тактичного рівня / С.Ф. Костів // Збірник наукових праць / Інститут модернізації змісту освіти МОН України. – Вінниця: ТОВ «Нілан – ЛТД, 2018. – Вип.88(ч. 1). – С. 261-268.

7. Мацевко Т.М. Психологічні особливості розвитку управлінської компетентності майбутніх магістрів військового профілю: дис. ... канд. психол. наук : 19.00.09 / Т.М. Мацевко ; Нац. акад. оборони України. – К., 2007. – 220 с.

8. Торчевський Р.В. Педагогічні умови розвитку управлінської культури майбутніх магістрів військового управління в системі післядипломної освіти: дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.04 / Р.В. Торчевський; НАПН України, Ін-т проф.-техн. освіти. – К., 2012. – 301 с.

REFERENCES

1. Boyko, O. (2005). Formuvannya hotovnosti do upravlinskoyi diyalnosti u maybutnikh mahistriv viyskovo-sotsialnoho upravlinnya [Formation of preparedness for management activity in future masters of military and social management] (244 s.) (Abstract of PhD). Kyiv (in Ukrainian).

2. Busel, T (2009). Velykyy tлумachnyy slovnyk suchasnoyi ukrayinskoyi movy [Great explanatory dictionary of contemporary Ukrainian language] (1736 s.). Kyiv (in Ukrainian).
3. Verbyn, N (2017). Kryteriyi ta pokaznyky otsynuvannya rivniv rozvynenosti profesiynoyi vytryvalosti maybutnikh mahistriv viyskovoho upravlinnya [Evaluation criteria and indicators of professional endurance development levels of future masters of military administration]. Scientific bulletin of the Lesya Ukrainka SNU, 1, 76–80 (in Ukrainian).
4. Goncharenko, S. (1997). Ukrayinskyy pedahohichnyy slovnyk [Ukrainian Pedagogical Dictionary] (374 s.) Kyiv (in Ukrainian).
5. Zhemrebsky, S. (2013). Metodyka orhanizatsiyi samostiynoyi roboty z fizychnoyi pidhotovky ofitseriv viyskovoho upravlinnya operatyvno-taktychnoho rivnya [Methodology of organization of independent work on the physical training of military officers of the operational and tactical level] (240 s.) (Abstract of PhD). Khmelnytsky (in Ukrainian).
6. Kostiv, S. (2018). Sutnist i zmist psykholohichnoyi vytryvalosti profesionaliv viyskovoho upravlinnya u sferi oborony operatyvno-taktychnoho rivnya [The essence and content of the psychological and physical endurance of military administration professionals in the sphere of defense at the of operational and tactical level]. Institute for the Modernization of the Content of Education of the Ministry of Education and Science of Ukraine, 1, 261–268 Vynytsa (in Ukrainian).
7. Matsevko, T. (2007). Psykholohichni osoblyvosti rozvytku upravlinskoyi kompetentnosti maybutnikh mahistriv viyskovoho profilyu [Psychological peculiarities of development of managerial competence of future masters of military profile] (220 s.) (Abstract of PhD). Kyiv (in Ukrainian).
8. Torchevskyi, R. (2012). Pedahohichni umovy rozvytku upravlinskoyi kultury maybutnikh mahistriv viyskovoho upravlinnya v systemi pislyadyplomnoyi osvity [Pedagogical conditions of development of managerial culture of future masters of military management in the system of postgraduate education] (301 s.) (Abstract of PhD). Kyiv (in Ukrainian).

РЕЗЮМЕ

Сергей Костив,
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черняховского

Критерии, показатели и уровни оценивания развития психофизической выносливости будущих профессионалов военного управления

В данном исследовании проведен анализ научных работ по определению критериев, показателей и уровней оценки развития психофизической выносливости будущих профессионалов военного управления, обобщено информацию, полученную из научных и литературных источников. Используются методы систематизации и обоснования критериев, показателей и уровней оценки развития психофизической выносливости будущих профессионалов военного управления. Научная новизна заключается в том, что впервые определены и обоснованы критерии, показатели и уровни оценки развития будущих профессионалов военного управления. Определение методики исследования развития психофизической выносливости будущих профессионалов военного управления будет способствовать перспективе дальнейших научных исследований.

Ключевые слова: профессионал; психофизическая выносливость; критерий; показатель; уровень; профессиональная деятельность.

SUMMARY

Serhii Kostiv,

National Defence University of Ukraine
named after Ivan Chernyakhovskiy

Criteria, indicators and levels of development of the psychological and physical endurance of future military administration professionals

Introduction. *Military experts training is one of the main tasks of providing the Armed Forces of Ukraine with highly skilled personnel. Responsibility for obtaining corresponding knowledge and abilities is assigned by persons who are carrying out their training. Mutual understanding and commitment of military professional activity's subjects will promote diagnostics of the military training participants and will allow to define the major qualities, which are necessary to develop. Motivated military expert, who understands necessity of his official duties successful performance, will be interested to become professional and to develop important for his military professional activity qualities. Military activity is connected with impact on mentality and high fatigue. Therefore, important quality for the military personnel is a psychological and physical endurance. Thus, there is a need of determination of criteria, indicators and levels of future military professionals' psychological and physical endurance assessment in order to begin its diagnostics.*

Purpose. *Definition and justification of criteria and indicators of psychological and physical endurance development assessment of future military management professionals was a basis in order to determine levels of psychological and physical endurance development assessment of future military management professionals.*

Methods. *The complex scientific analysis was carried out, synthesis of information was done using scientific references. Methods of systematization and justification of criteria, indicators and levels of psychological and physical endurance development assessment of future military management professionals were used.*

Results. *The analysis of scientific works on criteria, indicators and levels determination of psychological and physical endurance development assessment of future military management professionals is provided in this research. Information from scientific references is generalized.*

Originality. *Criteria, indicators and levels of psychological and physical endurance development assessment of future military management professionals are for the first time were defined and proved.*

Conclusion. *Due to scientific research criteria and indicators psychological and physical endurance development assessment of future military management professionals have been defined and proved. The complex scientific analysis was carried out, synthesis of scientific information was obtained, promoted determination of levels of psychological and physical endurance development assessment of future military management professionals. The prospects of further scientific research are to define a research technique of psychological and physical endurance development assessment of future military management professionals.*

Key words: *professional; psychophysical endurance; criterion; indicator; level; professional activity.*